

Orsat Ligorio  
Filozofski fakultet  
Odsjek za lingvistiku  
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb  
orsat.ligorio@gmail.com

## IZGOVOR GLASA O U DUBROVAČKOME GOVORU

Članak se bavi različitim izgovorom glasa *o* u Dubrovniku. Osobita je pozornost poklonjena razlikovanju zatvorenog stražnjeg zaobljenog dugog i poluotvorenog stražnjeg zaobljenog dugog samoglasnika jer se u literaturi malo tko osvrnuo na tu pojavu.

Suvremeni dubrovački dijalekt ima — kažu glavna djela: Budmani 1883, Lisac 2001, Bojanić—Trivunac 2002 — samoglasnički sustav koji sadrži pet kratkih /a/, /e/, /o/, /i/, /u/ i pet dugih samoglasnika /ā/ ili /ā̄/, /ē/, /ō/, /ī/, /ū/. Mimo njih slogovnu jezgru čini još samo glas /r̄/, bez dugoga dvojnika. Prema tome, svega jedanaest fonema može nositi slog. Analiza minimalnih parova pokazuje da je fonem /o/ divergirao na dvoje. Uspoređi *dô* »dol« i *dō* »dao« gdje u literaturi ima samo *dô*. To povećava broj slogotvornih fonema na dvanaest. Najprije ćemo vidjeti kako se sve /o/ može izgovoriti.

Glas se *o* u Dubrovniku izgovara kao:

1. poluzatvoreni stražnji zaobljeni kratki samoglasnik tj. <ò>, <ô>, <ò> ili <o>;
2. zatvoreni stražnji zaobljeni dugi samoglasnik tj. <ô>, <ó> ili <ō>;
3. poluotvoreni stražnji zaobljeni dugi samoglasnik tj. <ŏ> ili <5>.

Osim toga, osobita su još dva načina izgovora:

4. nazalizirani poluzatvoreni stražnji zaobljeni dugi samoglasnik, tj. <ô̄> ili <ô̄̄>;
5. otvoreni stražnji zaobljeni dugi samoglasnik, tj. <â>, <â> ili <ā>.

Ad 1) npr. *sòkō*, *òžica*, *bosíok*. Prema 2) prokl. *do* : *dō* »dol«. Prema 3) prokl. *do* : *dō* »dao«. Prema 5) *pòd* : *pād* »padanje«. Tako se izgovara i tuđe *o* koje je postalo prividnim duženjem, usp. *òtar* »oltar«, *sòdāt* »vojnìk«.

Ad 2) npr. *gō* »nag«, *stóčić*, *gòvōr*. To je *o* ili po postanku dugo (*stō* »100«) ili produženo po vokalizaciji susjednoga *l* (*stō* »stol«).<sup>1</sup> Prema 1) *pō* »pol« : prokl. *po*. Prema 3) *stō* »stol« : *stō* »stao«. Prema 5) *nōs* : *nās*. Isto tako u posuđenicama *vōga* »alga«, *règō* »dar« itd.<sup>2</sup> Jasno je da se *ō* razlikuje od *u*. Usporedi *sō* »sol« i *su* »s(a)«.

Ad 3)<sup>3</sup> npr. *zōva* »zaova«, *rèkō*. To *o* postaje stezanjem ili u zatvorenom slogu ili ispred pauze. Prema 1) *pō* »pao« : prokl. *po*. Prema 2) *pō* »pao« : *pō* »pol«. Prema 5) *dōdō* »dodao« : *dōdā* »doda«. Ako se stezanje zbilo u novije vrijeme (kao u onih riječi koje u Budmanija još čuvaju *l* na kraju), onda se *ao* analoški steže u *ō*. Usporedi *žō* »žal« : *žō* »žao«, *kō* »kal, blato« : *kō* »tko«. Ne treba ni spominjati da se *ō* razlikuje od *a*. Usporedi *zō* »zao« i prokl. *za*.

Ad 4) npr. *rúkō* »rukom«. To je *o* adrijatička pojava nastala rinizmom. Ipak, ako je nazal i u posljednjem i u pretposljednem slogu, onda se rinizam nastoji izbjeći. Kažu tako *š nóme*, a ne *š nō*. Isto tako *š níme*, a ne *š nī*. Budući da je taj glas zapravo alofon onoga pod brojem 1), razumije se da ga nisam kontrastirao.

Ad 5) npr. *grād*, *Vláho*, *nèhāran*. Tu nam je glas *o* bitan samo kao točka prema kojoj izgovor glasa *a* teži kada je dugačak. Prema 1) *krāk* : *kròk*. Prema 2) *rād* : *rōd*. Prema 3) *čekā* : *čekō* »čekao«.

Cilj je članka istaknuti u literaturi zanemarenu razliku između izgovora 2) i 3) kao u izrazima tipa *pòsō* »posao« i *pō sō* »po sol«, *rāsō* »rastao« i *rāsō* »rasol«. Isto je tako cilj pokazati da ima dvanaest fonema gdje ih drugi vide samo jedanaest. Ukratko, *ō* potječe od staroga *ō* i skupine *ol*, a *ō* od skupine *al*.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Usp. atički \*oo > ov [ō] kao u ἀοοομαι > ἀοοῦμαι. Novogrčki tu ima [u], ali gubi razlikovnu dužinu. Na sličan način dužinu gubi i eng. [fot] prema Chaucerovu [fo:t].

<sup>2</sup> Naizgled iznimka jer *ō* potječe od *al*. No, radi se o romanskome *al* ili *āl*. Zašto ono daje *ō* a ne *ō*, ne znam. Znakoviti su primjeri *vōga* (lat. *alga*) i *pōma* (lat. *palma*). Razlika upućuje na to da je otvoreno *o* u nekim riječima naknadno zamijenjeno zatvorenim. Novije posuđenice uglavnom (poput *règō*) imaju samo zatvoreno *o*.

<sup>3</sup> Budmani 1883:156.

<sup>4</sup> Općeniti je zakon dubrovačkoga dijalekta da se stražnji samoglasnik duži tako da se »diftongizira« prvim višim stražnjim samoglasnikom. Prema tome je /ā/ = /<sup>o</sup>ā/ i /ō/ = /<sup>u</sup>ō/, a može biti čak i /ē/ = /iē/ tj. /ě/ (hiperjekavizam). Ta zakonitost ostaje da se ispita. Istovjetan glas nastaje monoftongizacijom dugoga jata u nastavcima instrumentalne jednine te genitiva i sinkretiziranih padeža množine zamjeničke i pridjevske deklinacije. Usporedi *slàtkjēm*, *pùnēh* od starijega *slàtkijēm*, *pūnijēh*.

## Literarura

- Bojanić, Mihailo, Rastislava Trivunac. 2002. *Rječnik dubrovačkog govora*. Beograd : Srpska akademija nauka i umetnosti : Institut za srpski jezik SANU. 458 str.
- Brabec, Ivan. 1960. Die Mundart von Dubrovnik. *Die Welt der Slaven* 5, 45–61.
- Brbora-Majstorović, Sanja. 1998. Nacrt za dubrovački rječnik. *Filologija* 30–31, 179–184.
- Brbora-Majstorović, Sanja. 1999. O dubrovačkim obilježjima Vojnovićeva jezika. *Dubrovnik* 10, 42–52.
- Brozović, Dalibor. 1992. O dijalektološkom aspektu dubrovačke jezične problematike. *Dubrovnik* 3, 316–324.
- Brozović, Dalibor. 2005. Dva moguća fonološka tumačenja prozodijskoga sustava u cavtatskome govoru. *Croatica et Slavica Iadertina* 1, 19–30.
- Budmani, Pero. 1883. Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. *Rad JAZU* 65, 155–179.
- Finka, Božidar. 1977. Stjepan Ivšić o današnjoj dubrovačkoj akcentuaciji. *Filologija* 4, 221–222.
- Laznibat, Velimir. 1988. Dubrovački i bosanski govor. *Most* 15, 71–72, 81–84.
- Laznibat, Velimir. 1995. *Govor Dubrovnika u 17. i 18. stoljeću : na osnovi arhivskih spisa*. Mostar. [doktorska disertacija]
- Ligorio, Orsat. *uskoro*. Accent System of the Present-day Dubrovnik. *IWoBA III proceedings*.
- Ligorio, Orsat. *rukopis*. Neoštokavian Accent Shift: a Relative Chronology. *IWoBA V proceedings*.
- Lisac, Josip. 2001. Dijalektalne značajke dubrovačkog područja. *Dubrovnik*, 12, 214–219.
- Rešetar, Milan. 1890. »Čakavština« u Dubrovniku. *Nova Zeta* 2, 402–413.
- Rešetar, Milan. 1907. *Der štokavische Dialekt : mit zwei Karten*. Wien : A. Hölder. 316. str.
- Rešetar, Milan. 1934. Jezik Marina Držića. *Rad JAZU*, 248, 99–240.
- Rešetar, Milan. 1951. Najstariji dubrovački govor. *Glas SANU* 201, 1–47.
- Rešetar, Milan. 1952. *Najstarija dubrovačka proza*. Beograd : Srpska akademija nauka. 116 str.
- Зоре Луко. 1895. *Дубровачке туђинке*. Београд. 26 str.

## Sounds of *o* in Dubrovnik dialect

### Abstract

The article discusses various pronunciation of the sound *o* in Dubrovnik. Difference between closed back rounded long and mid-opened back rounded long vowel is emphasized since this matter hasn't yet received any scholarly attention

Ključne riječi: fonologija, dubrovački dijalekt

Key words: phonology, Dubrovnik dialect